

MED ROMANTIKO IN REALIZMOM NA SLOVENSKEM

(druga polovica 19. stoletja (1848—1899))

- obdobje prehoda med romantiko in realizmom
- motivni, tematski in oblikovni vplivi klasicizma, razsvetljenstva in predromantike
- vzporedno poteka več smeri
- različne smeri se med seboj prepletaj

Družbeni in literarnozgodovinski okvir

Literarno obdobje med romantiko in realizmom zavzema čas 2. polovice 19. stoletja. To obdobje ni enotno, saj se v njem prepleta več smeri: razsvetljenstvo, predromantika in romantika. Vpliv teh smeri se kaže v širjenju nacionalnih in moralnih idej in v naslanjanju na ljudsko slovstvo.

1849 je bil v Avstriji uveden Bachov absolutizem. V slovenskih deželah je zavladalo popolno kulturno in politično mrtvilo ter gospodarsko in narodnostno zatiranje. Vsa politična in kulturna društva so nehala delovati.

Leta 1867 je začel veljati dualizem, to je zveza Avstrije z Ogrsko (Avstro-Ogrska). V njenem državnem zboru so bile zastopane tudi slovenske dežele. Ponovno je zaživelo narodno in politično življenje, ki pa ni bilo enotno. Njegovi predstavniki so se delili na staroslovence in mladoslovence. Staroslovence je vodil Janez Bleiweis, urednik Kmetijskih in rokodelskih novic. Bili so nazadnjaški, konservativni in nenačelni. Zagovarjali so avstroslavizem — pripadnost avstrijski monarhiji — in vero, v književnosti pa utilitarizem — poučnost in koristnost. Pomembni pa so zaradi ustanavljanja čitalnic, v katerih se je krepila narodna zavest. Njihovi nasprotniki so bili mladoslovenci, ki jih je vodil Fran Levstik. Le-ti so prirejali tabore. To so bili množični shodi, na katerih so Slovenci oblikovali svoj politični program Zedinjena Slovenija. Zagovarjali so zvezo jugoslovanskih narodov in zahtevali enakopravnost jezika, predvsem pa so se zavzemali za samostojno državo in narodnostne pravice Slovencev. Izdajali so časopisa Naprej in Slovenski narod ter literarno revijo Slovenski glasnik. Zavzemali so se za umetniško svobodo in uvajanje sodobnih literarnih oblik. Leta 1860 je bila ustanovljena Mohorjeva družba, ki je postala središče založništva, leta 1864 pa Slovenska matica, ki je skrbela za izdajanje knjig. Po letu 1868, ko je nehal izhajati Slovenski glasnik, so začele izhajati druge revije: Zvon, Ljubljanski zvon, Kres, Dom in svet.

SMERI

Razvili sta se dve glavni smeri:

Romantični realizem: v letih 1848—1881 realizem še ni izoblikovan, prepojen je z romantičnimi sestavinami Realizem se kaže samo v zaznavanju socialnih, političnih in gospodarskih problemov.

Poetični realizem: v letih 1881—1899 se razvije nova oblika realizma, ki pa je še vedno v omiljeni obliki.

Razvoj literarnih vrst in zvrsti:

- v ospredju lirika ter epika v verzih in prozi
- nastane slovenska pripovedna proza
- nastanejo prvi poskusi tragedije, drame in izvirne veseloigre
- nastanejo začetki znanstvene in esejistične proze

lirske zvrsti: domoljubna, ljubezenska in refleksivna pesem

epske zvrsti: značajevka, črtica, povest, novela, roman, balada in romanca

dramske zvrsti: ljudska veseloigra /z vzgojno in zabavno nalogo in brez večje literarne vrednosti/, zgodovinska tragedija

polliterarne zvrsti: esej, kritika, polemika, literarnozgodovinska razprava, politični feljton

- Slovenski realizem se je razvil pozneje kot drugod v Evropi. V njem je bila še do leta 1881 močno prisotna predromantična in romantična tradicija ter razsvetljenjska miselnost s svojimi vzgojnimi in z narodnonaprednimi idejami.

- Realizem se kaže največkrat kot miselnost, ki že zaznava aktualne politične, socialne in celo gospodarske probleme, s tem pa že priznava premoč stvarnosti. Vendar ni še literarno izoblikovana smer. Edino pri Simonu Jenku je opaziti motivno in idejno izoblikovan svet, ki je že blizu realizmu.

- Po letu 1881 se začenja večji razmah realizma v pripovedništvu in poeziji. Elementi romantike so še vedno močno prisotni pri Tavčarju in mladem Kersniku. Šele s Kersnikovimi zgodbami iz kmečkega življenja in trškimi romani se začne odpirati nova smer realizma pod oznako poetični realizem — to je realizem v milejši obliki.

Predstavniki

JANEZ TRDINA Bajke in povesti o Gorjancih

MATIJA VALJAVEC pesnitve, živalske basni, romantično viteški in ljubezenski ep

FRAN LEVSTIK Martin Krpan, Popotovanje iz Litije do Čateža, Deseti brat, kritični spis Napake slovenskega pisanja, Pesmi, Tonine pesmi, Franjine pesmi

SIMON JENKO zbirka lirskih pesmi Pesmi, Obujenke, noveli Tilka, Jeprški učitelj

FRAN ERJAVEC naravoslovni spisi Mravlja, Žaba, potopisni spisi, satirični in humoristični spisi; Pot iz Ljubljane v Šiško, povesti in črtice z romantično, zabavno družabno ali vzgojno vsebino vpliva na Jurčiča, Tavčarja, mladega Kersnika in Stritarja, ki razvijejo začetke slovenske pripovedne proze

JANEZ MENCINGER povesti Jerica, Vetrogončič, esejistični potopis Moja hoja na Triglav, roman Abadon

JOSIP STRITAR pesnik, pripovednik, dramatik, kritik, esejist, izdaja literarno revijo Zvon zbirka pesmi Pesmi, Prešernova pisma iz Elizije, Dunajski soneti, novela Svetinova Metka, povest Rosana, romani: Zorin, gospod Mirodolski, Sodnikovi; kritike: Uvod v Prešernove Poezije, Kritična pisma, Dunajska pisma

JOSIP JURČIČ zgodovinski povesti: Jurij Kozjak, Domen; humoreska Kozlovska sodba v Višnji gori, romana: Deseti brat, Doktor Zober; povest Lepa Vida, drami: Tugomer, Veronika Deseniška

SIMON GREGORČIČ zbirka pesmi Poezije; prvi, drugi, tretji in četrti zvezek, domovinske, ljubezenske, izpovedne pesmi

JANKO KERSNIK feljtoni in pripovedna proza, romani, povesti in črtice: Na Žerinjah, Kmetske slike, Ciklamen, Agitator, Jara gospoda, Testament, Rošlin in Vrjanko

ANTON AŠKERC zbirka epskih pesmi Balade in romance z zgodovinsko in s socialno vsebino

IVAN TAVČAR novele, povesti romani: Med gorami (Slike iz loškega pogorja), V Zali, Izza kongresa, Cvetje v jeseni, Visoška kronika

Predromantika:

- literarna smer v evropski lit. med leti 1750-1800; pripravlja pot romantiki, nastaja iz razkroja razsvetljenstva in klasicizma; zoper pravila postavlja svobodo ustvarjanja (kult genija); zoper abstraktni razum kult osebnosti, čustva in narave; namesto posnemanja antike - kult ljudskega pesništva in srednjega veka, namesto racionalizma in optimizma - iracionalizem in pesimizem, melanholijo in svetobolje; znotraj predromantike se razvijejo različni tokovi: viharništvu, poezija grobov in noči;

evropski predromantiki so Goethe, Rousseau, Schiller.